

Motion

1982/83: 1094

Thorbjörn Fälldin m. fl. Naturresurs- och miljöpolitik

Sverige behöver en naturresurs- och miljöpolitik som spänner över vårt arbete internationellt och över åtgärder här hemma.

I naturresurs- och miljöpolitiken är det nödvändigt att de globala frågorna länkas ihop med det nationella arbetet. Och alldeles självklart måste den svenska förståelsen för och inställningen till de globala miljöfrågorna genomsyra hela vårt internationella agerande och inte minst vår biståndsverksamhet. En konkret och handfast plan för hur sambandet mellan nationellt och internationellt agerande skall kunna samordnas bör upprättas.

Internationell solidaritet

Vi måste arbeta på två olika sätt. Dels genom att delta i det internationella samarbetet, dels genom att med egna insatser här hemma bidra till en riktig utveckling.

Förenta nationerna, FN, utgör grunden i det internationella samarbetet.

FN:s miljösekretariat, UNEP (United Nations Environment Programme) spelar en central roll i det internationella miljösamarbetet. Sverige har alltsedan UNEP:s tillkomst på olika sätt aktivt deltagit i dess verksamhet. Sverige bör ge starkt stöd till UNEP, både genom direkta ekonomiska anslag och genom personella insatser.

Viktiga är också de olika samarbetsorganen på nordisk grund.

Det behövs en god samordning av svenskt agerande i dessa många varierande sammanhang där internationella naturresurs- och miljöfrågor hantearas. En sådan samordning skulle t. ex. kunna ske i ett institut för ekologi och utveckling.

Tre internationella miljöorganisationer (den internationella naturskyddsunionen, IUCN, Världsnaturfonden, WWF, och FN:s miljösekretariat, UNEP) har utarbetat "World Conservation Strategy", en strategi för internationellt agerande i miljösammanhang. Den visar på sambanden mellan miljöfrågor och utveckling och anger konkreta vägar till solidaritet mellan nu levande människor, med växter och djur och med kommande generationer. Den klargör tydligt att i-länderna är beroende av utvecklingen i u-länderna. Denna internationella strategi kan i många avseenden vara vägledande för inriktningen på det svenska agerandet i internationella sammanhang.

Ett viktigt instrument i internationellt samarbete utgör överläggningar och överenskommelser om utsläppsnormer, gränsvärden etc. Sådana överenskommelser kan träffas med ett eller flera länder. Sverige bör sträva efter och driva på att sådana överenskommelser kommer till stånd och också arbeta för

att de ges konkret innehåll och får praktisk uppföljning. Inte minst de regionala överenskommelserna, t. ex. mellan de nordiska länderna, har många gånger visat sig vara framkomliga vägar att genom samarbete begränsa och i bästa fall lösa miljöproblem.

Konventionen om begränsning av långväga gränsöverskridande luftföroreningar är ett exempel på hur den här typen av arbete kan bedrivas.

De stora miljöfrågorna är i stor utsträckning förknippade med Tredje världens utveckling. Öknarnas utbredning och avverkningen av de tropiska regnskogarna är exempel på detta.

Enligt "World Conservation Strategy" kommer ytterligare en tredjedel av jordens odlingsbara mark att ha förstörts till år 2000. Detta är utomordentligt allvarligt i en värld med växande befolkning och redan svältande människor. I-länderna bidrar till förstörelse av den odlingsbara marken genom att asfaltera och bebygga jordar som skulle kunnat användas till produktion av mat.

Dåligt eller felaktigt utnyttjande av marken kommer in också när det gäller djuruppfödningen. För stora boskapshjordar på fel markområden leder till överbetning, vilket i sin tur bidrar till ökenutbredningen eftersom djuren äter den knappa vegetationen i områdena i öknarnas utkanter.

Också människornas utnyttjande av växtlighet för energiändamål bidrar till erosionen och utvidgar öknarna om inte förnyelseåtgärder vidtas. Vedkrisen har blivit ett begrepp.

Världens skogar massavverkas. Det kan vara för att på grund av befolkningstrycket bereda plats för mer jordbruk och boskapsskötsel eller för att leverera mer trävaror. De tropiska regnskogarna är på väg att försvinna.

Exploateringen startas ofta och drivs på av transnationella storföretag.

Svenskt bistånd till utvecklingsländerna bör i stor utsträckning koncentreras på insatser som syftar till att bevara åkermark för jordbruksproduktion och öka dess kvalitet, skapa tillgång till sötvatten och till ett uthålligt skogsbruk. Centerpartiet utvecklar dessa synpunkter i sin biståndspolitiska motion.

Fredsarbetet och miljön

Vi känner avsky mot det militära våldet, främst av humanitära skäl. Vi bör nu i ökad utsträckning också uppmärksamma det våld som i såväl fred som krig riktas mot naturen och dess känsliga biologiska system. Den militära upprustningen innebär ett oerhört slöseri med knappa naturresurser och med mänsklig kunskap. Stora landområden ockuperas bokstavligen för militära ändamål. Ett globalt krig, ett kärnvapenkrig eller ett krig med kemiska eller biologiska stridsmedel påverkar direkt de biologiska grunderna för fortsatt mänsklig existens på jorden.

Genom att föra in också de ekologiska konsekvenserna i nedrustningsdebatten kan förhoppningsvis ännu fler människor engagera sig i fredssträvandena. Det gäller inte minst alla de som hittills deltagit i miljöarbetet.

De ekologiska konsekvenserna av den moderna krigsföringen och upprust-

ningen bör också i ökad utsträckning användas för att påverka det internationella nedrustningsarbetet.

Sverige bör ge stöd åt internationella studier av upprustningens och den moderna krigföringens miljökonsekvenser.

Samhällsstrukturen

Naturresurs- och miljöproblemen är direkt förknippade med samhällsstrukturen. Centraliseringen av samhällsfunktioner som energiproduktion, industri och livsmedelsproduktion och inte minst befolkningskoncentrationen leder till miljöstörningar och dåligt utnyttjande av naturresurserna.

En långtgående specialisering och centralisering av produktionen leder till ökad handel över långa avstånd och ställer krav på energi- och resurskrävande transporter. Ju mer varor som skall transporteras, lagras och distribueras, desto mer krävs mekaniska hjälpmedel, omfattande förpackning och lång hållbarhet på varorna. Ett decentraliserat samhälle med ett rikt differentierat näringsliv minskar den beskrivna resursåtgången.

Stora delar av problemen med avfall och miljöföroreningar sammanhänges med vår höga konsumtionsnivå och med samhällets centralisering. Olika verksamheter bör så långt möjligt inordnas i ett naturligt kretslopp, som minskar mängden avfall.

I ett decentraliserat samhälle blir koncentrationen av avfall mindre och möjligheten för naturen att inlemma avfallet i dess kretslopp större. Därför ökar möjligheterna att återföra avfallet till naturens kretslopp eller att utnyttja det för nyanvändning.

Decentralisering är ett nödvändigt medel för att komma till rätta med de stora naturresurs- och miljöproblemen.

Hushållning

Hushållningen med naturresurser omfattar nedrustning, energiutnyttjande, jord- och skogsbruk, fiske, naturskydd och mycket annat. Den omfattar också den dagliga hanteringen i industrin och i hemmen av knappa råvaror. Den hanteringen måste syfta till ett effektivt hushållande.

Vårt nuvarande system för att bedöma knappheten hos en råvara är bristfällig. Det behövs ett särskilt system för naturresursräkenskaper. Ett system som möjliggör att bedömningar av naturresurserna tas med i samhällets övergripande ekonomiska långtidsplanering och liknande sammanhang. Naturresursräkenskaper är ett informationssystem som antingen beskriver naturresurs- och miljöeffekter av ekonomiska beslut eller beskriver effekter på ekonomiska variabler (sysselsättning, betalningsbalans etc.) av beslut i naturresurs- och miljöpolitiken. Systemet kan i stort baseras på redan befintliga planeringsmodeller och data. Systemet är avsett för centrala politiska beslut. Liknande system används i flera länder, t. ex. i Holland, Norge och USA. Systemets tidshorisonter kan sträcka sig från kortsiktiga ettårsstudier till åtminstone flera decennier.

I industrin måste man i högre utsträckning än tidigare göra de olika processerna "snåla". Råvaruspill kan undvikas genom utveckling av bättre teknik.

Ett viktigt led i hushållningen med de knappa resurserna är utvecklandet av substitut. Sådana forskningsinsatser bör ges starkt stöd. Här finns också ökade samarbetsmöjligheter med industrins forskningsverksamhet.

Tillverkare i olika produktionsled bör redovisa material-, energi- och annan naturresursåtgång för produktionen. På olika konsumtionsvaror bör dessutom anges råvaruåtgång för varje enskild produkt. Vidare bör på varje konsumtionsvara anges hur produkten kan återanvändas eller, om detta inte är möjligt, hur den kan avfallshanteras.

Vissa funktioner fylls naturligt bäst med produkter som direkt kan återanvändas. Det gäller t. ex. förpackningen av många drycker. I sådana sammanhang skall returförpackningar vara regeln. Målsättningen skall därför vara att ersätta engångsförpackningar med returförpackningar, särskilt när system för returhantering redan finns.

Problemet med återvinning av avfall och sopor från industri och kommuner måste uppmärksammas i högre grad än hittills. En så långt gående återvinning som möjligt är den riktiga handlingslinjen.

Energiförsörjningen

Energiförsörjningen skall baseras på inhemska, förnybara energikällor. Det minskar miljöproblemen samtidigt som utlandsberoendet blir mindre.

Ett decentraliserat samhälle förutsätter en decentraliserad energiproduktion. Naturen har större möjligheter att bryta ned utsläpp i samband med energiproduktion när denna sker decentraliserat, än vid stora mängder och koncentrerat till färre ställen. En decentraliserad energiproduktion minskar också vår sårbarhet i en krissituation, eftersom det är svårt att då slå ut vår energiförsörjning. En decentraliserad inhemsk energiproduktion ökar vårt oberoende och ger bättre möjlighet till självvald utveckling.

Dessutom har denna energimodell både sysselsättnings- och regionalpolitiska fördelar. En decentraliserad energiproduktion baserad på inhemska, förnyelsebara energikällor är arbetsintensiv snarare än kapitalintensiv som t. ex. kärnkraftsteknologin.

Under den övergångsperiod som är nödvändig för att komma bort från kärnkraft skall stränga säkerhetsbestämmelser tillämpas både då det gäller kärnkraften och t. ex. försurande utsläpp från eldning med olja och kol.

I folkomröstningen om kärnkraften och genom därpå följande riksdagsbeslut blev det klart att kärnkraften får byggas ut till högst tolv reaktorer och dessa skall vara avvecklade senast år 2010. Besluten innefattar alla typer av reaktorer för utnyttjande av kärnenergi.

Kärnkraften skall avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till landets behov av elkraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd, dock senast år 2010. En politik för att trygga bl. a. en sådan utveckling

redovisas i centerns energimotion (1982/83: 1100).

Den olja och det kol som används i Sverige bör vara lågsvavligt. Reningskraven på förbränningsanläggningen skall vara hög. Detta gäller särskilt tanke på utsläppen av fösurande ämnen. Sverige måste gå i täten i arbetet med att minska sådana utsläpp. Dels därför att vårt land är särskilt känsligt för försurningen, dels därför att Sveriges ansträngningar internationellt att minska svavelutsläppen är beroende av egna åtgärder som stärker trovärdigheten. Centerpartiet motsätter sig regeringens stora satsning på kolintroduktion i det svenska energisystemet.

Nya kolanläggningar måste utformas och lokaliseras så att de inte motverkar en övergång till inhemska bränslen. Tillgänglig teknik att rena kolet före förbränning skall utnyttjas.

Skifferbrytning hotar i många fall värdefull kulturmark och kan ge allvariga och varaktiga miljöstörningar. Vid skifferförbränning frigörs stora mängder skadliga ämnen. Skiffer bör därför inte användas till förbränning.

Kraftfulla åtgärder måste vidtas för att stimulera energihushållningen. Stat, landsting och kommuner har stora möjligheter att för de egna energibehoven och i energianvändningen gå före när det gäller utnyttjandet av förnybara energikällor och hushållningsåtgärder.

Jordbruket

Internationellt sett är det svenska jord- och skogsbruket mycket väl skött med relativt begränsade miljökonsekvenser. En mycket viktig faktor har här varit familjelantbrukets dominerande ställning. Familjelantbruket är i sig ett utmärkt exempel på hur decentralisering, resursutnyttjande och miljöhänsyn kan gå hand i hand.

Avgörande för framtiden blir nu i första hand driftsformerna. Familjelantbruk med varierande produktion har bäst förutsättningar att producera bra livsmedel med miljöriktiga metoder och utan stora djurstallar eller ensidiga växtföljder. Också inom skogsbruket har de småskaliga enheterna bäst förutsättningar för att sköta avverknings- och skogsvård på ett sätt som tar god hänsyn till miljön.

Dagens jordbruk och skogsbruk är på väg in i ett allt större beroende av inköpta produktionsmedel som maskiner, energi, utsäde, gödsel och bekämpningsmedel. Hoga produktionskrav pressar upp gödselgivorna och ökar riskerna för urlakning. Rådgivning vad gäller storleken på och rätt tidpunkt för givorna är angelägen, särskilt i områden med genomsläppliga jordar.

Nya sorter och odlingsystem har bidragit till högre skördar men samtidigt inneburit ökad användning av kemiska bekämpningsmedel. Den högre och jämnare produktionsnivån har ekonomiskt gagnat producenter och konsumenter.

Bekämpningsmedlens risker – ofta otillräckligt kända – gör emellertid att vi måste satsa på en kraftfull forsknings-, undervisnings- och försöksverk-

samhet för att utveckla alternativ teknik t. ex. på områden som växtförädling, resistensforskning, biologisk kontroll och odlingsteknik. Därvid finns möjligheter att minska behovet av bekämpningsmedel och minska riskerna vid deras användning. Rådgivningen bör inriktas på att främja miljövänlig teknik.

Stor restriktivitet måste gälla för all kemisk bekämpning av insekter och växtsjukdomar.

Lantbrukarna utsätts genom användningen av t. ex. bekämpningsmedel för risker. Fortsatt uppmärksamhet måste riktas mot arbetsmiljöfrågorna i samband med användningen av kemikalier i jord- och skogsbruk. Det är den enskilde bonden som mest drabbas, varför det är viktigt att hos lantbrukarna öka kunskapen i desas frågor.

En minskning av kadmiumhalten i fosforgödselmedel bör ske. Tyvärr innehåller den inhemska fosfaten arsenik, varför reningsmetoder måste utvecklas innan den kan användas. Användningen av gödsel med försurande effekt bör begränsas.

Det är angeläget att med hjälp av bl. a. markkarteringar få fram värden för de optimala gödselgivorna. Det är också viktigt att utveckla grödor och brukningsmetoder som bibehåller eller ökar humuslagret.

Produktion och användning av inhemskt proteinfoder bör stimuleras så att importen kan begränsas. Detta ger också möjlighet att öka andelen kvävefixerande grödor och att minska ensidigheten i odlingen.

Även i animalieproduktionen är användningen av olika kemiska preparat omfattande. Det gäller då både medicinska preparat och preparat för bekämpning av hudparasiter och liknande. I likhet med de kemiska preparaten inom växtodlingen innebär denna hantering inom animalieproduktionen också arbetsmiljöproblem, vilket måste ägnas ökad uppmärksamhet. Dessutom måste intresset i ökad utsträckning riktas mot problematiken kring hur olika preparat och mediciner påverkar de livsmedelsprodukter som produceras inom animaliesektorn. Problemet med antibiotikaanvändning i förebyggande syfte inom animalieproduktionen måste ägnas ökad uppmärksamhet.

Skogen

Skogens resurser skall utnyttjas rationellt. Miljökraven måste samtidigt tillgodoses. Det mera manuellt inriktade småskogsbruket använder en miljövänligare teknik än storskogsbruket. Arbetet på att överföra skogsmark från storskogsbruk till bondeskogsbruk bör fortsätta. Forskningen kring de småskaliga skogsbruksmetoderna bör ges väsentligt ökade resurser.

Användningen av kemiska bekämpningsmedel i skogsbruket totalförbjöds, med viss dispensmöjlighet, genom beslut av förra riksdagsmajoriteten. Bekämpningsmedlen är främst knutna till den storskaliga driften och bör i enlighet med detta beslut vara kraftigt begränsad.

Forsknings- och försöksverksamhet kring alternativ till kemisk bekämpning måste stimuleras.

Skogen måste skötas med stor hänsyn till landskapskaraktären och till naturvården och kalavverkningsytorna hållas så små som möjligt.

Torvbrytning bör undvikas på våtmarker som är speciellt känsliga från naturvårdssynpunkt. I de områden där torvbrytning sker bör möjligheterna att utöka skogsarealen tas till vara när brytningen upphör.

Fiske

Fisket svarar i dag för ungefär en femtedel av världens animaliska protein. Det svenska fisket har en gammal tradition som basnäring för vår kust- och öbefolkning. Genom att haven ännu inte i samma utsträckning som marken utsätts för mänsklig påverkan har fisk fångad i havet fortfarande den rätta sammansättningen av för oss livsuppehållande, viktiga mineralämnen (s. k. spårämnen). Fisk har en mycket central roll i den globala livsmedelsförsörjningen. Troligen kommer fisken i framtiden att få ännu större betydelse för folk- och världshushållningen.

Sverige med sina långa kuster och många vattendrag har goda förutsättningar för såväl insjö- som kustfiske. Fisk och musselodlingar kan svara för en väsentlig del av vår egen proteinförsörjning och också ge upphov till en växande export. Men en absolut förutsättning är att våra sjöar och kustvatten hålls rena. Lokalisering av miljöstörande verksamheter till sjöar, kuster och vattendrag måste därför strängt begränsas, och den samhällsekonomiska förlusten av svartlistad fisk eller utebliven fiskreproduktion måste vägas in när gränserna sätts för industriella och andra utsläpp.

Produktkontrollen

Den som saluför en hälso- och miljöfarlig vara i Sverige är skyldig att känna till och redovisa de risker som kan vara förknippade med varan och dess hantering. Lagen innebär i princip s. k. omvänd bevisföring. Den här lagen är svår att efterleva. Det beror bl. a. på de enorma mängder varor som redan finns och som varje år tillförs marknaden. Problemet är för stort i förhållande till kontrollapparaten.

Den ansvariga myndigheten är produktkontrollnämnden. Den har inte resurser att tillse att lagen helt efterlevs. Produktkontrollnämnden utnyttjar som sekretariat och administrativ bas produktkontrollbyn vid naturvårdsverket.

Denna koppling har visat sig vara förknippad med problem. Nämnden och produktkontrollbyrån har fått en mellanställning i förhållande till naturvårdsverket. Detta har inte gagnat produktkontrollen.

Vi anser det därför vara naturligt att det arbete i regeringskansliet som initierades av den förra regeringen leder fram till förslag innebärande att produktkontrollverksamheten är självständig i förhållande till naturvårdsverket och ges en sådan organisation och sådana resurser att den kan fungera effektivt. Samtidigt måste också utbildning och forskning inom området prioriteras. Andra angelägna åtgärder är intensifierat internationellt samar-

bete och upprättandet av ett produktregister. Med hjälp av ett sådant register och gemensamma internationella normer kan förbättringar åstadkommas i produktkontrollen.

I produktkontrollen måste man i ökad utsträckning ha beredskap för nya forskningsresultat eller nya förhållanden som gäller de olika kemikalierna. Den möjlighet som lagstiftningen ger att förbjuda även i bruk varande kemikalier om nya fakta framkommer bör utnyttjas. Särskilt bör olika kombinationseffekter beaktas.

Produktkontrollverksamheten bör kompletteras med ett särskilt obligatoriskt försäkringssystem med ansvar. Detta system skall åstadkomma en minskning av mängden farliga eller osäkra kemikalier, en bättre kontroll av de produkter som säljs och används samt bättre ersättningsmöjligheter för den som drabbas av de kemiska produkternas negativa effekter.

Tillverkare och importörer av kemikalier kan åläggas att ta en ansvarsförsäkring för sin produkt. Försäkringsbolagen sätter premien efter hur väl företagen har angivit produktens innehåll. Vidare bedömer man premien efter vilka vetenskapliga undersökningar etc. som företaget kan redovisa både i det egna och från andra länder. En ytterligare faktor är om företaget hittills visat sig komma med såväl säkra produkter som korrekta redovisningar av gjorda undersökningar.

Fortfarande finns myndighetskontrollen kvar, men man har på det här sättet fått ett ekonomiskt styrmedel som komplement. I dagens ekonomiska situation måste det också vara tilltalande att den statliga byråkratin inte behöver öka. Kanske behövs några fler tjänster på försäkringsinspektionen. I övrigt utnyttjas ett etablerat och känt riskvärderingssystem, den privata försäkringsverksamheten.

Det råder ingen ekonomisk skillnad mellan inhemska och importerade produkter; alltså finns inga problem med omvärlden vad gäller importrestriktioner etc.

Viktigt är att det på det här sättet, av försäkringsbolagen, måste skapas laboratorie- och forskningsresurser för att de skall kunna undersöka de olika kemikalierna på ett riktigt sätt. Vidare blir företagen än angelägnare om att själva göra klart för sig och deklarerera effekter etc. på olika kemikalier.

Vidare kommer försäkringsbolagen att ålägga såväl producenter som importörer förhållningsregler för hur kemikalierna skall hanteras för att försäkringen skall vara giltig. Här kan man jämföra med t. ex. krav när det gäller låsanordningar för hemförsäkringar och utrymningsvägar när det gäller brandförsäkringar. På det hela taget skulle det bli en skärpning av kemikaliehanteringen.

En poäng är att det just är försäkringsbolagen som i samhället är professionella på att bedöma risker. De kommer naturligtvis att fastställa premieavgifter som motsvarar risken att behöva betala ut skadeersättning vid en viss verksamhet.

Det finns ett antal följdfrågor som också kan lösas ganska naturligt. Om

det är producenten resp. importören som måste ta försäkringens så vill han naturligtvis genom något system ålägga nästa länk i kedjan att hantera kemikalien på ett visst sätt. Det går också att göra försäkringsvägen.

Det kanske mest angelägna att framhålla är att det på det här sättet skapas resurser. Ekonomiska resurser. De kan användas för forskningsverksamhet och för olycksförebyggande åtgärder. Och inte minst, de kan användas för ersättningar till skadelidande, även långt efter det att den aktuella produktionen upphört.

Sannolikt finns förutsättningar för Sverige att föra fram försäkringstanken också i europeiska och andra internationella sammanhang.

Gamla nedgrävda och på annat sätt dolda kemikalierester utgör ett stort problem. Det bör skapas en planläggning för hur den typen av miljöhot skall kunna hanteras. En sådan planering bör inledas med en inventering. Det viktiga är att vi snarast får ett grepp om hur omfattande problemet är så att rätt åtgärder kan förberedas, om inte annat så i beredskapssyfte.

För omhändertagandet av miljöfarligt avfall och kemikalier bör SAKAB:s anläggning snarast komma i bruk. Driften av anläggningen måste fortlöpande övervakas så att den kan avbrytas om utsläppen visar sig innehålla för stora mängder skadliga ämnen.

Utvecklingen av ny teknik när det gäller omhändertagande av miljöfarligt avfall måste noga följas och den nya tekniken utnyttjas.

För att förbränningsanläggningar skall kunna fungera krävs god kännedom om innehållet i olika kemiska produkter. Sådan innehållsförteckning bör införas på alla kemiska produkter, liksom uppgifter om hur produkten skall behandlas när den blir avfall.

Den produktkontroll som äger rum i samband med livsmedelsproduktionen är angelägen. Den kontrollen bör omfatta den totala kvaliteten på livsmedlen – även de importerade. Informationen om vad importerade produkter är t. ex. besprutade med bör förbättras. Koncentrationen av livsmedelsproduktionen gör att konserveringsmedel, förpackningar etc. blir ett ökande problem.

En särskild fråga utgör bestrålningen av livsmedel. Den har främst tre syften: att helkonservera, att bekämpa bakterier, mögel och insekter, samt att förlänga hållbarhetstiden. Den strålning som används är röntgenstrålning, gammastrålning från radioaktiv källa eller elektronstrålning från speciella elektronacceleratorer. Någon radioaktivitet finns inte i livsmedlet efter bestrålning. I littillsvarande forskning har inte visat att strålbehandling ger upphov till skadliga biprodukter i den bestrålade varan, men risken för icke önskvärda biokemiska effekter kan inte uteslutas. Tekniken tenderar att bli storskalig. Det är också olämpligt att stralkällor hanteras av allt fler människor och i allt fler sammanhang. Det skapar nya arbetsmiljöproblem.

Det är i dag förbjudet i Sverige att bestråla livsmedel utan tillstånd av livsmedelsverket. Något sådant tillstånd har inte heller lämnats. Frågor i anslutning till livsmedelsbestralning utreds f. n. på uppdrag av förre jord-

bruksministern Anders Dahlgren. Bestrålning av livsmedel bör i avvaktan på utredningen inte tillåtas. Inte heller import av bestrålade livsmedel bör tillåtas. Sverige bör ta initiativ till internationella överenskommelser om märkning av bestrålade varor.

Kommunikationerna

Olika energikällor och energisystem har under det senaste decenniet utsatts för en intensiv och jämförande granskning avseende just hur mycket naturresurser som tagits i anspråk och på hur miljön påverkas. En motsvarande granskning av olika transportmedel och transportsystem har inte ägt rum men är angelägen. På samma sätt som i energisammanhang borde man kunna tala om och bedöma ett transportmedels totala samhällskostnader och naturresurs- och miljöutnyttjande.

Kollektivtrafikens användning måste stimuleras.

Utsläppen av skadliga ämnen i bilavgaserna måste minska. Hit hör begränsningen av blyhalten i bensin. Målsättningen måste vara blyfri bensin. Också utsläpp av andra ämnen än bly bör begränsas ytterligare. Blyfri bensin är en förutsättning för den effektiva katalatiska avgasreningen.

En åtgärd är övergång från bensin till andra bilbränslen, etanol och metanol. Vid sidan av möjligheter till minskad miljöpåverkan skulle det också vara av stor betydelse sett från energipolitisk synpunkt. Ett sådant handlingsprogram kräver ökad forskning och teknisk utveckling om dessa s. k. motoralkoholer.

Det svenska försvaret skulle kunna utgöra grunden till en marknad för dessa bränslen. Försvaret är över huvud taget en stor marknad för försök med miljövänligare teknik och resurssnålare processer.

Buller från motorfordon utgör i många fall ett allvarligt miljöproblem, särskilt i tätorterna. Här liksom när det gäller avgaserna är skärpta normer angelägna.

Vägnätets påverkan på landskapsmiljön måste begränsas. Vägar skall följa landskapet, inte bryta igenom det. Åkermark skall utnyttjas till livsmedelsproduktion, inte till biltrafik.

Yrkes- och godstrafik med motorfordon på land medför samma miljöstörningar som privatbilismen. Transport med långväga godstransporter bör, när så är möjligt, stimuleras över till järnväg eller båt.

Spridningen av salt på gator och vägar åsamkar skador på både djur- och växtlivet, vilket noga måste beaktas i väghållningen. Från miljösynpunkt vore det av värde om saltspridningen helt upphörde.

Ett särskilt problem utgör de olika transporterna av farligt gods. Det gäller såväl på land som till sjöss. Sådana transporter måste åtgärdas med kraftiga säkerhetsbestämmelser. Det gäller bl. a. valet av transportmedel och transportväg. Bostadsområden, vattentäkter etc. skall undvikas vid landtransporter av farligt gods. Olycksberedskapen bör höjas. Det är också angeläget att vi får en bättre märkning, innehållsdeklaration, av de olika transporterna så

att eventuellt nödvändigt saneringsarbete kan ske snabbt och med insatser av rätt valda bekämpningsmedel.

Oljeutsläpp från tankbåtar och olyckor med andra kemikalietransporter till sjöss kan minskas genom skärpta bestämmelser om val av säkra farleder och särskilda säkerhetskrav på de båtar som utnyttjas. Storleken på tankbåtar i de känsliga farlederna och områdena bör begränsas. Det är också möjligt att avsevärt förbättra möjligheterna att vid hamnarna på ett enkelt sätt ta om hand oljespill och andra föroreningar. För att förbättra kontrollen över fartyg med last av olja eller kemikalier som trafikerar de nordiska vattnen bör ett system med obligatorisk rapporteringsskyldighet införas. Sverige bör ta initiativ till ett nordiskt samarbete i denna fråga. Därigenom motverkas avsiktliga utsläpp till havs. Till de förebyggande åtgärderna hör också förbättringar av farlederna och över huvud taget en förbättring av sjösäkerheten vid de aktuella transportererna.

Flygtrafiken medför ofta avsevärda bullerstörningar. Flygplatser och bostadsområden bör därför planeras så att störningarna minimeras. Ett led i detta är utnyttjandet av tystgående flygplan.

Inom transportsektorn liksom inom energiproduktionsområdet finns goda förutsättningar för att utnyttja ny teknik i syfte att åstadkomma en bättre hushållning med naturresurserna och med miljön. Som exempel kan nämnas utvecklandet av moderna elbilar och utnyttjandet av vegetabiliska oljor. Exempel på nya bränslen som motoralkoholer har nämnts tidigare. Forskning och teknisk utveckling inom sådana områden som nu nämnts bör få ökat stöd.

Arbetsmiljön

Den nuvarande arbetsmiljölagen tillkom 1978. Det är angeläget att den fortlöpande följs upp så att lagstiftningen följer med utvecklingen. Arbetsmiljölagstiftningen kan inte heller ses isolerad från annan lagstiftning som reglerar arbetslivet. En utvärdering och översyn av arbetsmiljölagen bör därför snarast komma till stånd.

Den fysiska hälsan i arbetslivet hotas av bl. a. buller och kemikalier. En stor del av arbetarna som utsätts för buller får också hörselskador. Bullret bidrar också till att öka stressen i arbetslivet. Automatiseringen kan sannolikt ersätta många farliga och tunga arbetsmoment men får inte skapa nya dåliga arbetsmiljöer.

Kemikalierna har skapat nya arbetsmiljöproblem. Det tillkommer allt fler. Arbetarna utsätts hela tiden för nya och ofta okända kemiska risker. Bland skadorna märks hudskador och allergier. Allvarligare är emellertid de skador som ger sig till känna först efter många år. Dit hör cancer och ärftliga skador.

Det finns samband mellan arbetsmiljön och den yttre miljön. Det sägs ibland att det är svårt att komma till rätta med båda samtidigt. Det behöver inte vara så. I själva verket måste ansträngningarna för en bättre inre och

yttre miljö gå hand i hand. Det är i båda fallen fråga om att skapa miljöer där vi slipper buller och skadliga kemikalier. Vi kan använda samma forskningsresurser, samma mätmetoder och samma typ av normer. Och vi kan i stor utsträckning använda samma lagar och samma kontrollerande administration. Därför är det också från arbetsmiljösynpunkt angeläget att produktkontrollen får ökade resurser och att forskningen när det gäller effekterna av buller och kemikalier stärks. Också utbildningen på olika nivåer när det gäller arbetsmiljöfrågor måste förbättras.

Kontakten mellan olika organ som arbetar med arbetsmiljöfrågor och sådana som arbetar med yttre miljöfrågor måste förstärkas.

Kostnaderna för en god arbetsmiljö bör lika självklart ingå som naturliga delar av produktionskostnaderna, som t. ex. råvarukostnader och löner.

Som biologisk varelse påverkas och skadas människan av en allt större mängd kemikalier i livsmiljön. Den ökade förekomsten av tumörer och allergier utgör en ständig påminnelse om kemikaliesamhällets effekter.

Mindre uppmärksammat är att människan som social varelse också drabbas av skador och lidande när livsmiljön inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. Ensamhet och otrygghet hos t. ex. barn och äldre kan ge upphov till psykiska och fysiska sjukdomar. Ensidighet och otillräckliga stimulanser gör att den växande individen inte utvecklas på ett tillfredsställande sätt. I det sammanhanget måste också effekterna på individen av arbetslöshet uppmärksammas.

Missbruk av narkotika, alkohol och tobak är ett allvarligt hot mot människors hälsa. Det måste kraftigt motverkas.

Miljöforskning

Miljöforskning är ett mycket vitt begrepp. Det innefattar forskning och utvecklingsarbete som skall ge bättre kunskaper om naturresurserna och de biologiska systemen. Den skall också leda till att vi får bättre kunskap om hur våra industriella och sociala processer påverkar miljön omkring oss och därmed ge underlag för en effektiv miljövard.

Miljöforskningen är till sin natur tvärvetenskaplig och innehåller moment från olika kunskapsgränar, t. ex. biologi, kemi, geovetenskaper, fysik, ekonomi, sociologi, medicin m. m. Eftersom målen för miljöforskningen inte ligger inom någon etablerad vetenskapsgren har de som arbetat med sådan forskning stött på speciella problem.

De statliga forskningsråden som har till uppgift att stödja grundforskning är till sin natur starkt amnesinriktade. Det gäller också institutionerna inom högskolan. Det finns t. ex. ytterst få forskartjänster inriktade på miljöforskning, vilket i sin tur leder till att denna typ av forskning har låg status bland de etablerade forskarna. På grund av forskningsrådets organisation i ganska snäva fackområden kommer forskningsprojekt inom miljöområdet lätt att hamna "mellan stolarna". Därför bör delar av forskningsrådets medel avsättas för miljöinriktad grundforskning.

För att samhället skall få största möjliga nytta av forskningen och bäst resultat måste även forskningens tillämpningar stimuleras. Detta kan ske genom ett närmare samarbete mellan deltagarna i de olika leden: grundforskning – tekniskt utvecklingsarbete – färdig process eller anläggning. Positiva faktorer i denna process är de spirande miljötekniska centrumbildningar som finns vid våra högskolor och det stora miljöintresse hos såväl studerande som allmänhet. Det bör ges specialinriktat ekonomiskt stöd till miljötekniska och andra tvärvetenskapliga centra vid våra högskolor.

En samordning av det forsknings- och utvecklingsarbete på miljöområdet som bedrivs vid statens naturvårdsverk och arbetarskyddsfonden med högskolornas forskningsprogram är angelägen.

Kontaktytorna mellan dem som ansvarar för den praktiska miljövården, t. ex. länsstyrelsernas naturvårdsenhet och hälsovårdsförvaltningarna och de forskningsutgörande organen på högskolenivå, bör stärkas. Det kan ske bl. a. genom att forskningsprojekt som söks gemensamt av miljövårdsorgan och högskola tilldelas särskild kvot hos forskningsråden och statens naturvårdsverk. De berörda myndigheterna kan också lägga fram förslag till forskningsprojekt som är angelägna från samhällets synpunkt.

Inriktningen av utbildningen vad gäller naturresurser och miljövärd bör syfta till en integration av miljövärd i alla ämnen och kurser samt till en bred orientering av naturresurs- och miljöfrågorna. Det är också angeläget att få tillstånd utbildning av specialister inom miljövärdens olika delområden samt utbildningar som kompletterar yrken och befattningar med inverkan på naturresurshushållning och miljövärd.

Det är väsentligt att miljövärden inte i praktiken är "bara" naturvärd och något som bara omfattar ämnet biologi. Miljövärden bör i stället integreras i flera utbildningar. Miljövärden lämpar sig väl för temastudier, t. ex. av den typ som nu bedrivs vid Linköpings högskola.

Miljövärdundervisning kan naturligtvis inte heller inskränkas till undervisning om okontroversiella fakta. Inte heller räcker det om miljövärdutbildningen omfattar enbart tyckande och propagerande. Däremot bör utrymmet för diskussion och undervisning om värderingar inom naturresursområdet och miljösektorn få stor plats.

Hemställan

Med stöd av det anförda hemställs*

1. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en redovisning av samordningen mellan svenskt och internationellt miljöarbete till grund för fortsatt agerande.
2. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om lag avseende krav på råvarudeklaration m. m. för alla konsumtionsvaror.
3. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att regeringen genomför en landsomfattande inventering av gamla kemikaliedepåer.

4. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att initiativ tas till internationella överenskommelser om märkning av bestrålade varor.
5. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att användningen av skiffer till förbränning inte skall tillåtas.
6. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till system med offentliga utfrågningar och vetenskaplig medling i miljö- och naturresursarbetet.
7. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag till inrättande av ett system för naturresursräkenskaper.
8. att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag innebärande en bättre tvärvetenskaplig samordning av forsknings- och utvecklingsarbete på miljöområdet.

Stockholm den 24 januari 1983

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

KARIN SÖDER (c)

RUNE GUSTAVSSON (c)

ARNE FRANSSON (c)

KJELL A. MATTSSON (c)

GUNILLA ANDRÉ (c)

EINAR LARSSON (c)

GUNNAR BJÖRK (c)

i Gävle

OLOF JOHANSSON (c)

NILS G. ÅSLING (c)

GUNNEL JONÄNG (c)

TAGE SUNDKVIST (c)

ANDERS DAHLGREN (c)

KARL BOO (c)

* Se även motionerna 1982/83: 1095–1096.